

ОСОБОВИЙ ФОНД ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯ ПЕТРА ПЕТРОВИЧА РОТАЧА – ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ (ЗА ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

*Т. П. Пустовіт, заслужений працівник культури України,
заступник директора
Державний архів Полтавської області, м. Полтава, Україна*

Формування Національного архівного фонду (НАФ) якісною джерельною базою – є одним із пріоритетних завдань державних архівних установ. Історичні процеси, події, факти, як правило, досліджуються через призму офіційних джерел. Однак, як показує практика, вони є неповними і однобокими, якщо не відображатимуться через суб'єктивне сприйняття їх особистістю. Адже у кожному неповторному особистому документі (листі, спогаді, щоденнику, записці тощо) міститься унікальна інформація з історії того чи іншого періоду, життя держави та суспільства. За словами Героя України Петра Тронька, іноді особисті документи, особисті враження автора від подій того чи іншого часу, учасниками яких були автори, ілюструють історичну подію навіть краще за будь-який офіційний документ. Тож працівники державних архівних установ намагаються не тільки зберегти, а й зібрати вже сьогодні якнайширше коло джерел, які характеризуватимуть увесь спектр нашого суперечливого життя. Зважаючи на це, у полі зору архівістів перебувають люди багатьох професій, у тому числі політичні і громадські діячі. Станом на 01.01.2016 у державному архіві зберігається 37 особових фондів (6 882 справи) за 1693–2010 роки.

Один із найцінніших особових фондів Державного архіву Полтавської області є фонд полтавського письменника, літературознавця і краєзнавця Петра Петровича Ротача (ф. 9092), який нараховує на сьогодні 1 469 справ за 1838–2007.

Фондоутворювач Петро Петрович Ротач (24.01.1925 – 13.06.2007) – наш сучасник, відомий в Україні та поза її межами передовсім як письменник та літературознавець. Але діапазон його зацікавлень був настільки широким, що він уважається також за свого у колах істориків, музеєзнавців, архівістів, бібліографів та ін. Справжній інтелектуал та енциклопедист.

Упродовж життя він друкувався у багатьох наукових журналах, у тому числі фахових – «Українському історичному журналі», «Архівах України», «Пам'ятках України», вже у період незалежності України – «Київській старовині», «Народній творчості та етнографії», «Слово і Час», «Кур'єрові Кривбасу» та ін.

Чи не вперше у радянських наукових часописах він підняв із небуття ціле гроно імен місцевих істориків І. Ф. Павловського, Л. В. Падалку, П. І. Бодяньського, В. О. Щепотьєва та багатьох інших. Протягом 1965–1971 рр. ще молодий тоді літературознавець опублікував у журналі «Архіви України» «Матеріали до біобібліографічного словника «Літературна Полтавщина», де увів до наукового обігу біографії 577 письменників та літераторів, у тому числі репресованих Григорія Коваленка, Володимира Щепотьєва. Тож через об'єктивність у наукових дослідках та свою чітку громадянську позицію Петро Ротач у роки застою надовго потрапив у велику немилість до тоталітарної системи – аж до шельмування у пресі і заборони друку в місцевих виданнях [1, с. 242].

Та попри постійний моральний тиск влади та приниження, письменник не зламався, він продовжував наполегливо працювати навіть без надії побачити свої праці друком. Головним об'єктом його численних літературознавчих зацікавлень став Тарас Шевченко. Тож завдяки Ротачеві сьогодні маємо унікальну двохтомну працю «Полтавська Шевченкіана», у якій – сотні піднятих з небуття імен. Над цією темою він працював постійно, і в якійсь мірі фанатично. Навіть тоді, коли був уже тяжко хворим намагався ознайомитися з останніми науковими публікаціями.

Упродовж кількох десятиліть Петро Ротач був великим другом полтавських архівістів. Із середини 1960-х він значиться не тільки постійним відвідувачем читального залу державного архіву, а й учасником майже усіх архівних заходів: наукових конференцій, презентацій, документальних виставок, круглих столів, пошанувань пам'яті фундаторів архівної справи, тощо. Він чудово розумів усю складність і, відповідно, важливість архівної роботи, знав майже усіх архівних працівників. Тож ще у перебудовчій період він став ініціатором створення у Державному архіві Полтавської області свого особового фонду.

У фонді – документи творчої діяльності подружжя Петра та Алли Ротачів, документи, які були зібрані Петром Ротачем під час роботи над довідковими виданнями «Літературна Полтавщина»,

«Полтавська Шевченкіана», «Розвіяні на чужині»: бібліографічні картки, рецензії на твори письменників, що були опубліковані в пресі, документи, що свідчать про літературну та громадську діяльність літераторів і мистецтвознавців краю.

Найінформативнішим у цій колекції розділ «Епістолярій», у якому десятки відомих прізвищ А. М. Аббасов, С. І. Білокінь, Б. С. Ванцак, І. О. Вирган, Ф. З. Гарін, О. Т. Гончар, І. І. Гурін, Г. Д. Гусейнов, Я. Р. Дашкевич, О. І. Дей, П. В. Жур, І. М. Забіяка, Г. Д. Зленко, О. Д. Іваненко, Д. М. Косарик, В. М. Осокін, Ф. П. Погребенник, Ф. К. Роговий, Л. О. Розсоха, А. З. Тарахан-Береза, М. А. Фісун, А. Д. Шевченко, Я. І. Шутько та ін. [2].

Тематичний діапазон у листах кореспондентів надзвичайно широкий, оскільки нерідко письменники розповідають не тільки про свій творчий шлях, а й про тих, з ким доводилося зустрічатися і працювати. Так, приміром, у листах відклалися спогади Тихона Мунька, М. Корсуна та К. Лаврунова про діяльність літературних гуртків у Полтаві, Кременчуці та Лубнах у 20-х роках минулого століття. У листах композитора і диригента Д. Балацького є цікаві відомості про зустріч із поетом Максимом Рильським, літературознавця Роксолани Зорівчак – про скульптора, уродженця полтавського міста Пирятин, автора пам'ятника Іванові Франкові на Личаківському цвинтарі у Львові Сергія Литвиненка. У фонді також зберігаються рукописні та машинописні тексти письменниці Г. І. Орлівни (Мневської), рецензія Г. М. Тютюнника на фантастичну повість М. Келя «Преступление Василия, аспиранта» (1966), документи, що свідчать про життєвий шлях та творчу діяльність В. Г. Короленка, Л. М. Толстого, документи з архіву Г. Й. Майфета, конспект доповіді Ю. Мушкетика на II з'їзді письменників України (1996); світлини Ф. З. Гаріна (1973), М. Капельгородського (1915), О. І. Ковіньки, Я. І. Шутька та О. Юренка (1962); А. І. Заливчого, Ф. Я. Злидня, О. Д. Косенка, Є. Кротевича, А. І. Луначарського, А. Є. Пашка, М. П. Стельмаха; відкриття музейної кімнати угорського письменника М. Залки у с. Білики Кобеляцького району на Полтавщині, часопис «Рідний край» (1909) та ін. [2].

З другої половини 1980-х рр. Петро Петрович Ротач листувався з відомими українськими письменниками, поетами, літературними критиками митцями діаспори в США, Австралії, Німеччині, Польщі: Федором Габелком (Австралія), Ангеліною Греккі

(Німеччина), Ганною Корінь (Австралія), Леонідом Лещиною (Канада), Сергієм Онішком (Австралія), Левком Рисем (Англія), Антоном Середницьким (Польща), Яром Славутичем (Канада), Володимиром Старицьким (Німеччина) та ін. Тож не випадково саме через Петра Ротача родина відомого письменника-емігранта Олекси Ізарського (Олексія Григоровича Мальченка) після його смерті передала на державне зберігання документи, з яких у 2011 році сформована колекція листів діячів української діаспори до Олекси Ізарського.

Опрацьовуючи документи фонду Ротача дослідники можуть, зокрема ознайомитися з листами сина відомого українського новеліста Василя Стефаника-Юрія за 1951–1984 роки, у яких містяться спогади про батька, роздуми щодо літературного і мовного стилю його новел, кризи української літератури в Канаді, повідомлення про ювілейні пошанування Уласа Самчука, роботу літературного фонду Тодоса Осьмачки, враження від візиту української делегації на чолі з Дмитром Павличком до Канади у 1984 році, а також інформація особистого характеру. У листах містяться цінні відомості про діяльність українських творчих спілок у Бразилії, США, Канаді та Німеччині. Окрім листів, у фонді відклалися літературознавчі та публіцистичні статті Олекси Ізарського, Анни-Галі Горбач, Петра Одарченка, Ігоря Качуровського, вирізки із щоденника Олекси Ізарського «Дісенський нотатник» та «Луна дев'яностих», статутні документи об'єднання українських письменників в еміграції «Слово», публікації з історії національної символіки, кобзарського руху в Україні тощо.

Отже, особовий фонд письменника і літературознавця Петра Петровича Ротача достатньо великий кількісно, різноманітний за видами та якісно інформативний за змістом. Документи фонду безумовно можуть зацікавити істориків, філологів, етнографів, дослідників у галузі біографістики.

Список використаних джерел

1. Пустовіт Т. П. Письменник, літературознавець і великий патріот України (до 90-річчя від дня народження Петра Ротача) // Архіви України. – 1995. – Випуск 1 (295). – Січень–лютий. – С. 241–252.
2. Державний архів Полтавської області, ф. р-9092, оп. 1–13.